

FARKLI ÜLKELERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARI

4. Baskı

Editör:
Cemil Öztürk

Editör Yardımcıları:
Handan Deveci
E. Özlem Yiğit
Hıdır Karaduman

Cemil Öztürk
Handan Deveci
Erdoğan Kaya
Yusuf Keskin
Sevgi Coşkun Keskin
Gizem Bengiç
Yaşar Kop
Döndü Özdemir Özden
E. Özlem Yiğit
Selçuk Beşir Demir
Berna Kaya
Kıbar Aktin
Ahmed Emin Osmanoğlu
Canan Tunç Şahin
Gül Tuncel
Besime Arzu Güngör Akıncı
Abdoulmaged Taha Ahmad Abdoulmaged
Kerem Çolak
Mustafa Şeker
Hıdır Karaduman
Eleni Filippidou

Editör: Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK

FARKLI ÜLKELERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARI

ISBN 978-605-364-189-6
DOI 10.14527/9786053641896

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayineimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2009, Ankara

4. Baskı: Kasım 2021, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler

Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Bu kitabın omurgasını yaklaşık on yıldır Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde yürüte geldiğim Karşılaştırmalı Sosyal Bilgiler Programları İncelemeleri adlı doktora dersinde öğrencilerim tarafından yapılan sunumların raporları oluşturmaktadır.

Sosyal bilgiler öğretimi, ülkelerin etkin vatandaş yetiştirmek amacıyla sürdürdükleri eğitim faaliyetlerinin omurgasını oluşturmaktadır. Çünkü okul programlarındaki tüm dersler vatandaş yetiştirmeye belli oranlarda katkıda bulunuyor ise de, aslı amacı bu olan ders Sosyal Bilgilerdir. Bundan dolayıdır ki sosyal bilgiler öğretim programları, ülkelerin yetiştirmek istedikleri ideal vatandaşın özelliklerini en iyi yansıtan veri kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Bu itibarla ülkelerin söz konusu programlarının incelenmesi, ülkelerinin olduğu kadar dünyanın da geleceğini inşa edecek yeni nesil vatandaşların niçin ve nasıl yetiştirildiğinin saptanması anlamına gelmektedir. Farklı alanlardaki bir dizi gelişmenin sonucu olarak devlet ve vatandaşın geleneksel vatandaşlık rollerinde meydana gelen gelişmeler ve bu bağlamda ulus devletlerin sınırlarını ve/veya egemenlik çerçevelerini aşan yeni hak ve sorumlulukların ortaya çıkması nedeniyle, XXI. yüzyılda bu amaçla yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar geçmiş yüzyıllarda olduğundan çok daha fazla önemli hale gelmiştir.

Bilişim Devrimi ve küreselleşmenin sonucu olarak, bilgi üretiminin baş döndürücü bir hız kazanması, üretilen her türlü bilgiye zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın erişil(ebil)mesi; herhangi bir -ulus- devlette hak ve yükümlülük temeli üzerine inşa edilen vatandaşlık anlayışını önemli ölçüde değiştiren faktörlerden biri olmuştur. Bilgi üretim ve akışı ile propagandanın hedef kitleye ulaşımının engellenebilir/denetlenebilir olduğu Soğuk Savaş yılları ve öncesinde fizikî sınırların güvenliğinin sağlanması, yasak ve sansür gibi önlemler herhangi bir devletin vatandaşlarını “zararlı” görülen etkilerden uzak tutabiliyordu. II. Dünya Savaşı'nın iki düşman bloğunu birbirinden ayıran sınır geçilmesi imkânsız görüldüğünden “Demir Perde” olarak adlandırılmıştı. Kapitalist veya komünist bloğa mensup ülkelere birinin vatandaşı “öteki” bloğu tanımak için bu sınırı geçmek isterse, ölümü göze almak zorundaydı. Bu devirde ülkeler bir yandan yetişkinlerini “zararlı” bilgi ve propagandadan uzak tutarken, diğer taraftan da çocuk ve ergenlerini yabancı tesirlerden uzak, ulusal eğitim ilkeleri doğrultusunda yetiştirmeye çalışıyordu. Okullar, istenmeyen bilgi ve propagandaların sızma olasılığına karşı ülkelerin sınırları kadar iyi korunuyor; gösterilebilecek herhangi bir suiistimale karşı sıkı bir denetime tabi tutuluyordu. Hâlbuki son yıllarda, gelişen bilişim ve iletişim teknolojisinin sonucu olarak devletler, bilgi akışı ve propagandayı engelleme potansiyellerini büyük ölçüde kaybetmiştir. Nitekim bugün bırakın komşu ülkelerinkini, birbirlerinden binlerce kilometre uzaktaki ülkelerin vatandaşları bilgi, beceri, inanç ve düşüncelerini paylaşabilmekte, hatta örgütlenebil-

mektedir. 2011'in ilk aylarında Soğuk Savaş döneminin bakiyesi otokratik ve kapalı rejimlere sahip Arap ülkelerinde başlayan rejim karşıtı kitlesel hareketler, sözü edilen gelişmeye somut bir örnek oluşturmaktadır. Bu örnekte de görüldüğü gibi, bilgi akışı ve propagandanın sınır tanımadığı günümüzde, İsmet Paşa'nın "biz bize benzeriz" sözlerinde somutlaşan bir ulus devlete özgü/adanmış vatandaş modeli hızla işlevsizleşmekte, onun yerine uluslar üstü yapıların öngördüğü, küresel öncelik/endişelerin öne çıkardığı değerlerle yeni bir vatandaş modeli inşa etme arayışı sürmektedir.

Ülkeleri, birbirlerinin eğitim sistemlerini özellikle de vatandaşlık eğitim programlarını karşılaştırmalı olarak incelemeye zorlayan gelişmelerden ikincisi, yukarıda vurgulanan gelişmelere paralel olarak, Avrupa Birliği [AB] gibi bölgesel ulus devletler üstü siyasal yapıların ortaya çıkması ve küreselleşmedir. Bu gelişmeler literatüre Avrupa vatandaşlığı, dünya vatandaşlığı, küresel vatandaşlık gibi yeni kavramların girmesine yol açmıştır.

AB gibi ulus devletler üstü yapılar, ortak değerler üzerine yeni bir siyasî, hukukî, ekonomik vb. düzen kurmada eğitime hayati bir rol vermektedir. Eğitime verilen rol, birliği yaşatacak ve her alanda ileri götürecektir. Örneğin AB'nin eğitim politikalarının odak noktası belli bilgi, beceri ve değerlere sahip Avrupa vatandaşı yetiştirmektir. Bu amaçla üye ve aday ülkelerin program ve ders kitaplarına müdahale etmektedir. Nitekim AB, Birliğin uyum ve bütünlük içinde varlığını devam ettirmesi sağlayabilmek için, sosyal bilgiler veya ona muadil dersleri amaç ve içerik yönünden belli standartlara kavuşturmaya çalışmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2004'te yürürlüğe koymaya başladığı programların tasarlanmasında AB müktesebatının önemli bir etkisi olmuştur. AB, tarih ve vatandaşlık eğitimini Birliğin ölçütlerine/değerlerine göre yapılandırmaya ayrı bir önem vermektedir.

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği küresel vatandaş veya dünya vatandaşı kavramları da vatandaşlık anlayış ve eğitimine yenilikler getirmiştir. Örneğin ulus devlet vatandaşı, sıkı bir şekilde korunan ülkesinde, hak ve sorumluluk bilincine sahip olarak yetiştirip, başka kültürlerle etkileşime ve ekonomik bütünleşmeye karşı çıkarken; dünya vatandaşı serbest piyasa ekonomisini benimseyen, onun gerektirdiği bilgi ve becerileri edinmeye çalışan, yeryüzündeki kültürel farklılıkları insanlığın sahip olduğu en değerli hazine olarak gören, küresel ısınma, yer altı kaynaklarının azalması, çevre kirliliği, kitlesel yoksulluk gibi gelişmeleri küresel bir bakış, dikkat ve kaygıyla izleyip, onlara yönelik organizasyonlara katılan yeni bir vatandaş modelidir. İnsanlığın geldiği bu yeni evrede ortaya çıkan vatandaşlık kavram ve anlayışları, ülkeleri -dijital vatandaş, e devlet gibi kavramları da içeren- yeni bir vatandaşlık eğitim programı geliştirmeye zorlamaktadır.

XXI. yüzyıla girerken, dünyadaki gelişmelere ayak uydurmaya çalışan ülkeler vatandaşlık eğitiminde ciddi reformlar yapmıştır. Farklı program desenlerine sahip ülkelerin bir bölümü disiplinler arası ve çok disiplinli sosyal bilgiler ve ona eşdeğer derslerin öğretim programlarını, eğitimdeki yükselen değerlere göre yeniden oluşturmuştur. Yukarıda vurgulandığı gibi, AB'ye giriş müzakerelerinin de etkisiyle Türkiye, bu değişim ve reform dalgalarından etkilenen ülkelerden biridir. İnsanlığın varlığını barış, refah ve esenlik içinde sürdürebilmesi bakımından, ülkelerin eğitim, özellikle de sosyal bilgiler/vatandaşlık eğitimi programlarının bunları gerçekleştirecek şekilde yapılandırılması büyük önem taşımaktadır. Örneğin programların bölgesel ve küresel barışı tehdit edecek unsurlar yetiştirecek amaç ve içerikten arındırılması, yapılan program geliştirme çalışmalarının dayandığı ilkelere biri olmalıdır. Keza, insanlığın ortak malı olan doğal çevrenin korunması, kültürel farklılıklara saygının geliştirilmesi gibi konular, küresel vatandaşlık eğitiminin odaklandığı konular arasında yer almalıdır. Ülkelerin bu çerçevede nerede bulduklarının tayini ve geleceğe ilişkin vizyonlarının oluşturulması için, başka ülkelerde olup biteni öğretim programları üzerine yapılacak karşılaştırmalı araştırmalar aracılığıyla izlemesi gerekmektedir.

Vatandaşlık eğitimi yada sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi, ülkelerin eğitim politikalarını oluşturanlar kadar, bu alan(lar) da çalışan bilim adamları için de son derece önemlidir. Zira böyle çalışmalar; sosyal bilgilerin programa ilişkin nitelikleri, felsefi ve kuramsal temelleri ve eğitim süreçleri üzerine okuma ve araştırmalar yapan bilim adamlarına, bunların farklı siyasî, tarihî, coğrafi, kültürel ve ekonomik koşullara sahip ülkelerde nasıl uygulama alanına taşındığını göstermesi bakımından önemlidir. Keza bu tür araştırmalar, her ülkeyi az çok etkileyen küresel siyasî, ekonomik, doğal vs gelişmelerin bu ülkelerde sosyal bilgiler eğitimi üzerinde ne kadar ve nasıl etkili olduğunu izleme fırsatı verdiği için de ayrı bir önem taşımaktadır. Bu denli önemli olmakla birlikte, Türkiye'de bugüne kadar, birden fazla ülkenin sosyal bilgiler öğretim programlarını bir arada inceleyen herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamıştır.

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Sosyal Bilgiler Eğitimi Doktora Programı'nda yürüttüğüm "Karşılaştırmalı Sosyal Bilgiler Programları İncelemeleri" dersinde öğrencilerim tarafından yapılan seminer çalışmalarının ürünü olan bu eserin kitaplaştırılmasında, Türkçe literatürdeki bu boşluğu doldurma arzusunun büyük rolü vardır. Bu seminerlerde mümkün olduğu kadar fazla ülkeyi ele almaya çalıştık. Ülkelerin seçiminde öğrencilerin yabancı dil bilgileri de etkili oldu; bundan dolayı programlarını İngilizce olarak yayınlayan ülkeler sayıca öne çıktı. İki öğrencim Selçuk Beşir Demir ve Ahmed Emin Osmanoglu asıl yabancı dillerini kullanamayacakları ülkeleri seçerek seminerlerin farklı siyasî, sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklere sahip ülkelere uzanmasını sağladı. Birincisi, İslâm şeriatı üzerine inşa edilen

bir rejimin egemen olduğu İran'ın, ikincisi bu satırlar yazılırken rejim karşıtı bir halk hareketine sahne olan Mısır'ın sosyal bilgiler veya muadili derslere ait programlarını inceledi. Fakat, yine de yabancı dil sorunu yüzünden Almanya, Rusya ve Çin gibi bazı önemli ülkeler seminerlerin dışında kaldı. Bu ülkelerden Almanya'nın programlarını AB'de vatandaşlık eğitimi üzerine Türkiye'nin önde gelen uzmanlarından Anadolu Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Erdoğan Kaya inceleyerek, kitaba katkıda bulundu. Bir başka önemli katkıyı, Atina Üniversitesi'nde Türkiye'de tarih öğretimi üzerine çalışan Eleni Filippidou, her bakımdan ülkemizin en önemli komşularından biri olan Yunanistan'ın sosyal bilgilere muadil derslerine ait öğretim programlarını bir bölüm olarak hazırlayarak yaptı. Prof. Dr. E. Özlem Yiğit, Yrd. Doç. Dr. Hıdır Karaduman, Doç. Dr. Yusuf Keskin, Doç. Dr. Sevgi Coşkun Keskin, Dr. Gizem Bengiç Çolak, Yrd. Doç. Dr. Döndü Özdemir Özden, Dr. Berna Kaya, Yrd. Doç. Dr. Kibar Aktin, Yrd. Doç. Dr. Canan Tunç Şahin, Doç. Dr. Gül Tuncel, Yrd. Doç. Dr. Arzu Besime Güngör Akıncı, Dr. Kerem Çolak ve Doç. Dr. Mustafa Şeker hazırladıkları seminer çalışmalarını bilimsel bir araştırmaya dönüştürerek literatüre ve kitaba çok önemli katkılarda bulundu. Anadolu Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Handan Deveci, bütün bu çalışmaları benimle birlikte değerlendirerek ülkelerin programlarının karşılaştırmalı olarak ele alındığı 1. Bölüm'ün ortaya çıkmasında ve kitabın editasyonunda içtenlik ve özveriyle çalıştı. Prof. Dr. E. Özlem Yiğit ve Yrd. Doç. Dr. Hıdır Karaduman da işlerimin yoğunluğu nedeniyle bir türlü sonlandıramadığım çalışmalarımı edisyona katkıda bulunarak kolaylaştırdı. Araştırma Görevlileri Gülten Yıldırım, Zafer İbrahimoğlu ve Seyfettin Arslan yaptığımız seminerlerde hazırlanan taslak metinler üzerine görüşlerini belirterek katkıda bulundu. Kitabın ortaya çıkmasını sağlayan bu imeceye katılan herkese müteşekkirim. Onlar olmasa, bu eser ortaya çıkamazdı.

En büyük teşekkür oğullarım Alp Erdoğan ve Eren Alp ile eşim Yard. Doç. Dr. Arzu E. Öztürke... Bunca yönetim ve eğitim - öğretim görevimin yanında sürdürdüğüm bilimsel çalışmalarına katlandıkları ve sevgileriyle bana güç verdikleri için.

Nihayet, sayın Servet Sarıkaya'nın şahsında kitabın okuyucuyla buluşmasını sağlayan Pegem Akademi ailesine teşekkürü bir borç biliyorum.

Kitabın barış, refah ve adaletin ülkemiz ve dünyada egemen olmasına katkıda bulunması ümidiyle...

Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK
ORCID No: 0000-0002-2433-350X

Kasım 2021

Bölümler ve Yazarlar

BÖLÜM 1: FARKLI ÜLKELERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK, Marmara Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-2433-350X

Prof. Dr. Handan DEVECİ, Anadolu Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-9765-2117

BÖLÜM 2: ALMANYA

Prof. Dr. Erdoğan KAYA, Anadolu Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-3930-7937

BÖLÜM 3: AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Doç. Dr. Yusuf KESKİN, Sakarya Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-1072-6708

Prof. Dr. Sevgi COŞKUN KESKİN, Sakarya Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-8477-6134

BÖLÜM 4: ÇEK CUMHURİYETİ

Dr. Gizem BENGİÇ ÇOLAK, Pamukkale Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-9097-9237

BÖLÜM 5: FİNLANDİYA

Doç. Dr. Yaşar KOP, Kafkas Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-7742-0490

BÖLÜM 6: GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ

Dr. Öğr. Üyesi Döndü ÖZDEMİR ÖZDEN, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-0784-2206

BÖLÜM 7: İNGİLTERE

Prof. Dr. E. Özlem YİĞİT, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

BÖLÜM 8: İRAN İSLAM CUMHURİYETİ

Doç. Dr. Selçuk Beşir DEMİR, Cumhuriyet Üniversitesi

BÖLÜM 9: İRLANDA CUMHURİYETİ

Dr. Berna KAYA, Sakarya Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-0044-363X

BÖLÜM 10: İSVEÇ

Doç. Dr. Kibar AKTİN, Sinop Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-6238-3500

BÖLÜM 11: JAMEİKA

Dr. Öğr. Üyesi Ahmed Emin OSMANOĞLU, Bingöl Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-9212-1437

BÖLÜM 12: JAPONYA

Dr. Öğr. Üyesi Canan TUNÇ ŞAHİN, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-0997-2124

BÖLÜM 13: KANADA

Doç. Dr. Gül TUNCEL, Marmara Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-2448-7955

Dr. Öğr. Üyesi Besime Arzu GÜNGÖR AKINCI, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

BÖLÜM 14: MISIR

Dr. Öğr. Üyesi Ahmed Emin OSMANOĞLU, Bingöl Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-9212-1437

Dr. Abdoulmaged Taha Ahmad ABDOULMAGED

Mısır Arap Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Program ve Öğretim Materyalleri Geliştirme Merkezi.

BÖLÜM 15: NORVEÇ

Dr. Öğr. Üyesi Kerem ÇOLAK, Trabzon Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-1176-5047

BÖLÜM 16: PAKİSTAN

Prof. Dr. E. Özlem YİĞİT, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

BÖLÜM 17: SİNGAPUR

Doç. Dr. Mustafa ŞEKER, Yıldız Teknik Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6397-0579

BÖLÜM 18: YENİ ZELANDA

Doç. Dr. Hıdır KARADUMAN, Anadolu Üniversitesi

BÖLÜM 19: YUNANİSTAN

Eleni FILIPPIDOU, Atina Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

FARKLI ÜLKELERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

GİRİŞ	1
SOSYAL BİLGİLER: AMAÇ, İÇERİK VE TARİHÇE	2
Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amaçları.....	3
Sosyal Bilgilerde İçerik.....	8
Dünya’da Sosyal Bilgiler	10
Türk Eğitim Tarihinde Sosyal Bilgiler.....	13
BAZI ÜLKELERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARININ TEMEL ÖZELLİKLERİ	16
Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Amaçlar	20
Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında İçerik	25
Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Öğretme-Öğrenme Süreçleri.....	30
Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Ölçme ve Değerlendirme	32
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	38
KAYNAKÇA	40

2. BÖLÜM

ALMANYA

GİRİŞ	43
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	43
Tarihî Gelişim ve Politik Yapı	45
EĞİTİM SİSTEMİ.....	48
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	50
Alman Programlarında Sosyal Bilgiler Kavramı	50

Sosyal Bilgiler Dersinin Almanya'daki Gelişim Süreci	51
Programın Genel Özellikleri	54
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	57
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	68
KAYNAKÇA	71

3. BÖLÜM

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

GİRİŞ	73
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	73
Tarihî Gelişim ve Siyasî Yapı	74
EĞİTİM SİSTEMİ.....	74
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI: KUZAY CAROLINA ÖRNEĞİ.....	77
Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi.....	77
Programın Genel Özellikleri.....	79
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	81
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	101
KAYNAKÇA	103

4. BÖLÜM

ÇEK CUMHURİYETİ

GİRİŞ	105
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	106
Tarihî Gelişim ve Siyasî Yapı	107
EĞİTİM SİSTEMİ.....	109
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	114
Programın Genel Özellikleri.....	114
Programın Vizyonu	114
Programın Temel Yaklaşımı.....	114
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	115
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	128
KAYNAKÇA	129

5. BÖLÜM FİNLANDİYA

GİRİŞ	131
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	131
Tarihî Gelişim ve Siyasî Yapı	132
EĞİTİM SİSTEMİ.....	133
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	137
Programın Genel Özellikleri	137
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	137
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	140
KAYNAKÇA	141

6. BÖLÜM GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ

GİRİŞ	143
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	144
Tarihî Gelişim ve Siyasî Yapı	145
EĞİTİM SİSTEMİ.....	147
Eğitim Sisteminin Kuruluşu ve Gelişimi.....	147
Güney Afrika Ulusal Eğitim Programı.....	150
Öğrenme Alanları ve Öğrenme Programları.....	150
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	151
Programın Genel Özellikleri.....	152
Programın Vizyonu ve Temel Dayanakları	153
Programın Temel Yaklaşımı	154
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	154
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	171
KAYNAKÇA	172

7. BÖLÜM İNGİLTERE

GİRİŞ	175
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	176
Tarihî Gelişim ve Siyasî Yapı	177
EĞİTİM SİSTEMİ.....	177
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	179
Programın Genel Özellikleri.....	179
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	181
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	196
KAYNAKÇA	197

8. BÖLÜM İRAN İSLAM CUMHURİYETİ

GİRİŞ	199
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	200
Tarihî Gelişim ve Siyasî Yapı	201
EĞİTİM SİSTEMİ.....	202
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	204
Programın Genel Özellikleri.....	204
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri	205
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	209
KAYNAKÇA	211

9. BÖLÜM İRLANDA CUMHURİYETİ

GİRİŞ	213
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	214
Tarihî Gelişim ve Siyasî Yapı	214
EĞİTİM SİSTEMİ.....	215
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	220
Programın Genel Özellikleri.....	220
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	222

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	231
KAYNAKÇA	232

10. BÖLÜM İSVEÇ

GİRİŞ	233
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	234
Tarihî Gelişim ve Siyasî Yapı	234
EĞİTİM SİSTEMİ.....	236
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	241
Programın Genel Özellikleri.....	241
Programın Temel Yaklaşımı	242
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	244
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	254
KAYNAKÇA	255

11. BÖLÜM JAMEİKA

GİRİŞ	257
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	258
Tarihî Gelişim ve Siyasî Yapı	259
EĞİTİM SİSTEMİ.....	259
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	265
Programın Genel Özellikleri.....	265
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	266
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	273
KAYNAKÇA	275

12. BÖLÜM JAPONYA

GİRİŞ	277
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	278

Tarihî Gelişim ve Siyasî Yapı	279
EĞİTİM SİSTEMİ.....	280
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	287
Programın Temel Özellikleri.....	287
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	289
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	297
KAYNAKÇA	298

13. BÖLÜM KANADA

GİRİŞ.....	301
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	302
Tarihî Gelişim ve Siyasî Yapı	303
EĞİTİM SİSTEMİ.....	303
ONTARIO EYALETİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	306
Programın Genel Özellikleri	306
Programın Vizyonu	306
Programın Misyonu	306
Programın Temel Yaklaşımı	306
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	306
ALBERTA EYALETİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI.....	317
Programın Genel Özellikleri	317
Programın Vizyonu	317
Programın Misyonu	317
Programın Temel Yaklaşımı.....	318
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	318
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	325
KAYNAKÇA	326

14. BÖLÜM MISIR

GİRİŞ	327
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	327
Tarihî Gelişim ve Siyasî Yapı	328
EĞİTİM SİSTEMİ.....	331
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	342
Programın Temel Özellikleri.....	342
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	342
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	358
KAYNAKÇA	359

15. BÖLÜM NORVEÇ

GİRİŞ	361
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	361
Tarihî Gelişim ve Siyasî Yapı	363
EĞİTİM SİSTEMİ.....	364
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	371
İlköğretim ve Ortaöğretim Programı/Bilgi Geliştirme Programına Kısa Bir Bakış.....	371
Programın Genel Özellikleri.....	373
Programın Vizyonu	374
Programın Temel Yaklaşımı	374
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	375
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	384
KAYNAKÇA	384

16. BÖLÜM PAKİSTAN

GİRİŞ	387
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	389
Tarihî Gelişim ve Siyasî Yapı	389
EĞİTİM SİSTEMİ.....	390

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	392
Programın Temel Özellikleri.....	392
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	393
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	411
KAYNAKÇA	412

17. BÖLÜM SİNGAPUR

GİRİŞ	415
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	415
Tarihî Gelişim ve Siyasî Yapı	416
EĞİTİM SİSTEMİ.....	417
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	419
Programın Temel Özellikleri.....	419
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	419
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	428
KAYNAKÇA	429

18. BÖLÜM YENİ ZELANDA

GİRİŞ	431
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	432
Tarihî Gelişim ve Siyasî Yapı	433
EĞİTİM SİSTEMİ.....	434
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	436
Programın Genel Özellikleri	436
Programın Vizyonu	438
Programın Temel Yaklaşımı	439
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	439
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	458
KAYNAKÇA	460

19. BÖLÜM YUNANİSTAN

GİRİŞ	463
Ülkenin Coğrafi Özellikleri.....	464
Tarihî Gelişim ve Siyasî Yapı	466
EĞİTİM SİSTEMİ.....	467
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	468
Programın Genel Özellikleri.....	468
Programın Yapısı ve Temel Öğeleri.....	469
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	479
KAYNAKÇA	480

FARKLI ÜLKELERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

1

*Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK**

*Prof. Dr. Handan DEVECİ***

GİRİŞ

Toplumun geçmişte, bugün ve gelecekte politik, ekonomik, kültürel ve çevresel görünümünü içeren bir çalışma alanı olarak sosyal bilgiler, dünyadaki ülkelerin öğretim programlarında önemli bir yere sahiptir. Ulusal eğitim politikalarının uygulamaya dönüştürülmesinde öğretim programları, öğretim programları içinde de sosyal bilgiler büyük bir rol üstlenmektedir. Wade (2007)'in belirttiği gibi, sosyal bilgiler geçmişten bu yana ilköğretim programlarında yer alan ve programa zenginlik katan bir derstir. Sosyal bilgiler dünya insanların tarih, kültür ve etkileşimine dair bir çalışma alanı olarak geçmiş günümüze bağlar. Tarih boyunca çeşitli yaşam biçimleri, değerler, kültürler, tarihsel olaylar ve coğrafi farklılıklar sosyal bilgilerin ilgi alanını oluşturmuştur. Dünya ülkelerinde Sosyal Bilgiler ya da farklı ders adları ile verilen sosyal bilgiler eğitiminin niteliği etkili dünya vatandaşlarının yetiştirilmesinde doğrudan öneme sahiptir.

Bu bölümde, çeşitli Dünya ülkelerinde sosyal bilgiler ya da farklı adlarla yürütülen öğretim programlarının incelenmesine geçilmeden önce, sosyal bilgilerin tanımı, amaçları, içeriği, Dünya ve Türk eğitim tarihinde sosyal bilgiler eğitiminin gelişimi ile ilgili bilgiler sunulmaktadır.

* Prof. Dr. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı.

** Prof. Dr. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı.

SOSYAL BİLGİLER: AMAÇ, İÇERİK VE TARİHÇE

Sosyal bilgiler program anlayışının ^[1] anavatanı olan ABD’de birçok farklı tanımlama denemesinde bulunulmuştur. Nihayet ABD’de, profesyonel sosyal bilgiler eğitimcilerinin üyesi olduğu Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi [NCSS], 1992 yılında sosyal bilgilerin tanımıyla ilgili tartışmalara bir son vermek amacıyla alana kapsamlı bir tanım getirmiştir. Bu tarihten itibaren sosyal bilgiler uzmanları tarafından üzerinde uzlaşa sağlanan ve temel referans kabul edilen bu tanım şöyledir (Savage ve Armstrong, 1996, s.9):

Sosyal bilgiler, sosyal ve beşerî bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşerî bilimler, matematik ve doğa bilimlerinden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır.

Ülkemizde sosyal bilgiler öğretimi üzerinde çalışan Erden (tarihsiz), Sönmez (1997) ve Doğanay (2005) da alanı farklı şekillerde tanımlamışlardır. Gerek yabancı gerekse Türk bilim adamlarının yaptıkları tanımlar göz önünde bulundurularak sosyal bilgileri şöyle tanımlayabiliriz:

Sosyal bilgiler, hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşerî bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır.

Uzun yıllardan beri alanın uzmanları, sosyal bilgiler öğretiminin temel amacının vatandaşlık eğitimi olduğunda uzlaşmalarına karşın, onu yorumlamada ve uygulamada farklı yaklaşımlara sahip olmuşlardır (Naylor ve Diem, 1987). Burada bu tanımların en fazla kabul gören üçü ele alınmaktadır. Bu üç yaklaşım aşağıda özetlenmiştir (Barr ve diğ., 1977, 1978; Naylor ve Diem, 1987; Chapin ve Messick, 1999; Doğanay, 2005).

Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi. Vatandaşlık aktarımı, sosyal bilgiler öğretimindeki en eski ve yaygın yaklaşımdır. Genel amaç toplumun temel kurum, değer ve inançlarının öğretilerini telkin ederek, mevcut durumun devamını sağlamaktır. Barr ve arkadaşlarına (1978) göre bu yaklaşımın amacı, kültürel devamlılığı garanti edecek yeni nesiller yetiştirmektir. İçerik, yetişkinler tarafından belirlenir.

Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi. Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerlerin kazanılmasının etkili vatandaşlık için en iyi hazırlık olduğu varsayımına dayanır. Bu yaklaşıma göre öğrenciler, sosyal bi-

[1] Bu kısım, Öztürk 2009’dan uyarlanmıştır.

limlerin yapısı (onların temel kavramları, genellemeleri ve kuramları) ile bilgi toplama ve yorumlama süreçlerini öğrenmelidir. Bu nedenle sosyal bilimciler tarafından tanımlanan önemli bulgular, bakış açıları ve sorunlar, sosyal bilgiler programlarının içeriğini oluşturur.

Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi. Bu yaklaşım John Dewey'in düşüncelerine dayanmaktadır. Birincil amacı, öğrencilerin problem çözme ve karar alma becerilerini öğrenip uygulamalarını sağlamaktır. Buna paralel olarak, öğrencilerin bireysel ve kamusal problemleri tanımlayıp analiz edebilecekleri ve bunlara yönelik bilgiye dayalı kararlar alabilecekleri öğrenme – öğretme süreçlerine ağırlık vermektedir. Önceden belirlenmiş ve mutlaka uygulanması gereken bir içerik söz konusu değildir. Yapılacak etkinliklerin öğrencileri doğrudan ilgilendiren, etkileyen ve kaygılandıran güncel konu ve sorunlara odaklanması istenir. Bu yaklaşımın temel yöntemi araştırma – incelemedir.

Sosyal bilgiler uzmanlarından bazıları bu sınıflamayı sosyal bilgilerin doğasını açıklamak için yeterli bulmayarak, yukarıda sözü edilen üç kategoriye ek olarak başka yaklaşımlar da önermişlerdir (Naylor ve Diem, 1987; Chapin ve Messick, 1999). Ancak gerek Barr ve arkadaşlarının belirlediği üç yaklaşım, gerekse eklenen diğer yaklaşımlar öğretmenlerin ödünsüz bir biçimde izlemeleri gereken yol haritaları değildir. Dolayısıyla öğretmenler Sosyal Bilgiler derslerini tasarlarken, bir teknisyenden farklı olarak, başkalarının çizdiği planları uygulamaktan daha fazlasını yapmalıdır. Bu bağlamda, izlediği eğitim felsefesini göz önünde bulundurup, neyi, nasıl ve niçin öğreteceğini sorguladıktan sonra, yukarıdaki yaklaşımlardan birini kullanabilir; farklı bir konuyu işlerken bunları kaynaştırıp kendine özgü bir yaklaşım oluşturabilir ya da birden fazlasını uygulamaya taşıyabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amaçları

Sosyal bilgiler öğretiminin temel amaçları geleceğin etkin yurttaşlarında *karar verme* ve *problem çözme* becerilerinin geliştirilmesidir (Barth, 1991; Barth ve Demirtaş, 1997). Her zaman öğretmenler, bu becerileri nasıl gerçekleştireceklerine dair farklı görüşlere sahip olmuştur. NCSS, bu konuda bir uzlaşma sağlamak amacıyla 1970 yılında yayınladığı öğretim kılavuzunda sosyal bilgiler öğretimi için şu dört amacı önermiştir: (a) insanın geçmiş, bugün ve gelecekteki durumu hakkında *bilgi edinme* becerisini geliştirme; (b) *bilgiyi işleme* için gerekli becerileri kazandırma; (c) *inanç ve değerleri yorumlama* becerisini geliştirme; (d) vatandaş olarak aktif *sosyal katılım* için bilgiyi uygulama (Barth, 1991, s.8). Bu amaçlar o günden beri gerek sosyal bilgilerde program geliştirme çalışmalarında, gerekse alan uzmanlarının oluşturduğu literatürde (örnek olarak bak. Barth, 1991; Michaelis, 1985; Michaelis ve Garcia, 1996; Barth ve Demirtaş, 1997) üzerinde uzlaşılan amaçlar olmuştur. Tüm ülkelerin vatandaşlık eğitimine uyarlanabilirliklerinden dolayı bunlar, evrensel amaçlar olarak değerlendirilebilir. Doğal olarak, bu amaçların ülkelere